

**АНАЛІЗ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «ПОТРЕБА» В КОНТЕКСТІ
ЦІНІСТНО-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ**

Безгін К.С., к.е.н., доцент кафедри менеджменту ДонНУ

Гришина І.В., к.е.н., доцент кафедри менеджменту ДонНУ

У сучасних умовах розвитку економіки знань та зростання інтелектуалізації праці, забезпечення конкурентоспроможності продукції машинобудівних підприємств потребує концентрації на створенні та випуску високотехнологічних продуктів, споживчі якості яких є вищими за середні на ринку. Останні ж закладаються в процесі розробки продукту, в процесі виробництва можуть лише погіршитися за рахунок неякісного виготовлення чи відхилень від технології. Вирішення цієї проблеми передбачає, перш за все, підвищення продуктивності праці персоналу підприємства, що задіяний в процесі створення інноваційних цінностей. Нагальна необхідність вирішення цієї проблеми на підприємствах машинобудівної галузі України обумовлена її вирішальною роллю в створенні економічного добробуту України. Обсяг реалізованої продукції машинобудування у 2010 р. становив 14% загального обсягу промисловості України. Водночас, питома вага підприємств, що займалися інноваціями, останніми роками поступово зменшувалась від 18% у 2000 р. до 9% в 2010 р. Продуктивність праці на підприємствах галузі у 2000 – 2010 рр. хоча й поступово підвищувалася, але порівняно з 25 країнами ЄС цей показник в Україні становить лише близько 25%. Мотивація персоналу підприємств до ефективної трудової діяльності в умовах ринкових відносин істотно знизилася.

Ефективність розвитку соціально-орієнтованої ринкової економіки все в більшій мірі визначається станом використання трудового потенціалу, ростом ролі й значення людського капіталу як визначального елемента процесів створення цінностей. Реалізація даної моделі розвитку вимагає створення адекватної мотиваційної системи на рівні суб'єктів господарювання, яка б відповідала системним умовам мотивації й стимулювання трудової діяльності персоналу.

Аналіз фундаментальних та прикладних економічних досліджень свідчить про зростаючу увагу до використання людського фактора в процесі створення цінності на підприємствах в сучасних умовах зростання інтелектуалізації праці. Вплив суб'єктивного фактора, соціально-економічних та соціально-психологічних чинників на забезпечення високої якості відтворювальних процесів досліджували А. Сміт, Г. Бекер, Д. Канеман, Г. Саймон, Г. Хемел, К. Прахалад, Р. Сайерт, Т. Пітер, В. Геєць.

Значний науковий внесок у розробку теоретичних засад мотивації інноваційно-орієнтованих працівників підприємств зроблено такими дослідниками, як: В. Врум, Л. Виготський, Ф. Герцберг, М. Дороніна, О. Єськов, Є. Ільїн, А. Колот, Р. Лайкерт, Е. Лоулер, Д. МакКлелланд, А. Маслоу, Л. Портер та інші. Втім, залишаються недостатньо дослідженими та потребують уточнення питання підвищення продуктивності праці інноваційно-орієнтованих працівників, які забезпечують високу якість ключових процесів створення цінності з огляду на існуючу специфіку їх діяльності та особливості їх мотивації.

Метою статті є аналіз сутності поняття «потреба» в контексті ціннісно-орієнтованого підходу, а також узагальнення та доповнення класифікації потреб для її змістовної та функціональної адаптації до управління процесом створення цінності на підприємстві.

Для розуміння сутності процесу мотивації в контексті даного дослідження необхідно більш докладно зупинитися на визначенні поняття «потреба». Наявність безлічі визначень і класифікацій потреб, обумовлена якісним різноманіттям існуючих в об'єктивній реальності потреб, а також існуванням різних підходів до визначення сутності даного поняття. Проаналізуємо кілька розповсюджених підходів до визначення поняття «потреба».

В етимологічному словнику російської мови зазначається, що це слово, виникло в старослов'янській мові й походить від «трѣбити» – «уживати, бідувати». З негативною приставкою «не» це слово набуває значення не «непотрібний», а «непристойний» [25, с. 312].

В енциклопедичному словнику поняття «потреба» розуміється як, нестаток у чому-небудь, об'єктивно необхідному для підтримки життєдіяльності й розвитку організму, людської особистості, соціальної групи, суспільства в цілому; внутрішній побудник активності. Потреби діляться на біологічні, властиві тваринам і людині, і соціальні, які носять історичний характер, залежать від рівня економіки й культури. Усвідомлені суспільством, соціальними групами, спільнотами й індивідами потреби виступають як їхні інтереси. У психології потреби – особливий стан психіки індивіда, що відчувається або усвідомлюється їм як «напруга», «незадоволеність», – відображення невідповідності

між внутрішнім станом і зовнішніми умовами його діяльності; виявляється в потягах і мотивах. Потреби динамічні, мінливі, на базі задовільнених потреб виникають нові, що пов'язані із включенням особистості в різні сфери й форми діяльності. Потреби особистості утворюють немов би ієрархію, в основі якої вітальні (у їжі тощо), наступні ж її рівні складають соціальні потреби, вищий прояв яких – це потреби в самореалізації, самоствердженні, тобто у творчій діяльності [19, с. 894].

У словнику російських синонімів і подібних за змістом виразів синонімом поняття «потреба» є категорія «нестаток» [1, с. 292], яка має наступний синонімічний ряд: «потреба, необхідність, обов'язок, попит; злидні, бідність, нестача, відсутність, відсутність, убогість, крайність» [1, с. 225].

У тлумачному словнику російської мови С. Ожегова аналог поняття «потреба» – «нестаток» розглядається у двох значеннях: необхідність (дефіцит) і потреба в чому-небудь [14, с. 448]. У даному контексті поняття «нестаток» і «потреба» тісно пов'язані одне з одним, проте, це різні поняття за ступенем необхідності, так наприклад поняття «нестаток» є більш близьким до таких своїх аналогів, як «позбавлення, бідність, нестача, убогість, крайність», а поняття «потреба» утворює синонімічний ряд з такими словами, як «попит, відсутність».

Є. Ільїн у своїй роботі «Мотивація й мотиви» розглядає потреби як предмет задоволення нестатку [8, с. 28]. Тобто в його трактуванні поняття «потреба» ототожнюється із предметом її задоволення. Втім, існуюча потреба може бути задоволена різними засобами й саме тому подібні ототожнення є некоректними.

Людина далеко не завжди прагне працювати з високою віддачею. Вона готова максимально реалізувати в праці свій потенціал – свої здатності, досвід, знання, ділові якості – лише тоді, коли робота й винагорода, яку вона отримує в результаті, дозволяють задовольнити найважливіші потреби. Психологи розглядають потреби як нестаток людини в чомусь необхідному для підтримки нормальної життєдіяльності, чого вона у даний момент не має. Люди мають безліч самих різних потреб і схильні до розширення їх кола [2].

В. Сладкевич визначає потребу як нестаток у чомусь необхідному для життєдіяльності й розвитку організму, як неусвідомлені установки людини на здійснення певних дій для підтримки життєдіяльності, а також як основні сили активності індивіда при взаємодії з навколишнім середовищем [18, с. 17].

У роботі [23, с. 54] поняття «потреба» розглядається, як цінність. Автор робить висновок, що існуючий в економічній теорії підхід, який поєднує проміжні й кінцеві потреби є більш адекватним, чим підхід, який використовується в низці наук про людину (психологія, соціологія тощо). Даний підхід дозволяє розглянути взаємодію потреб індивіда з потребами соціуму.

Російський учений Є. Уткін визначає «потребу» як бажання й прагнення до певного результату, тобто це те, що перебуває усередині людини. Потреби являють собою щось загальне для різних людей, але в той же час вони мають індивідуальний прояв у кожного окремо [20, с. 15].

Вітчизняний учений А. Колот [9, с. 5] ототожнює, потребу зі станом, який виникає в результаті порушення в індивіда душевної рівноваги, а О. Ромашов розглядає потреби як прагнення до збереження рівноваги з навколишнім середовищем [16, с. 116].

У філософському енциклопедичному словнику [21, с. 452], поняття «потреба» розглядається, як спрямованість на здійснення певних дій для підтримки життєдіяльності, забезпечення власної цілісності, а Л. Владимірова вважає потреби необхідною умовою існування людини [3, с. 254].

В. Нестерчук розглядає потреби, як необхідність, яку відчуває людина на певному етапі життя й розвитку, що проявляється у формі мотивів поведінки особистості, соціальної групи, суспільства в цілому [13, с. 60]. На думку Г. Дмитренко [6, с. 38], потреби активізують організм, спрямовують його на пошук того, що в цей момент необхідно.

С. Шапіро у своїй роботі [24] дає наступне визначення «потреби» стосовно до трудової діяльності: «стан людини, що виступає джерелом її активної діяльності та створюється нестатком, який вона відчуває стосовно предметів, необхідних для її існування» [24, с. 8].

К. Маркс і Ф. Енгельс [10, с. 119] вказують, що потреби виступають, як рушійна сила поведінки людини, і є передумовами всякої діяльності, оскільки всі потреби людини соціально детерміновані.

Отже, узагальнюючи, зазначимо: потреби слід визначати, як динамічний комплекс невідповідностей між бажаними й реальними відчуттями індивіда, що обумовлює прагнення до досягнення певного результату й забезпечення нормальних умов для життєдіяльності й розвитку. Потреби визначають напрямок діяльності індивіда, координують його поведінку, мислення й почуття. Незважаючи на велику різноманітність потреб, можна зазначити їх загальні властивості: вони завжди спрямовані на щось конкретне; вони періодично виникають знову, тобто носять циклічний характер; більшість своїх потреб людина задовольняє тільки за допомогою певних предметів.

ПРОБЛЕМИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА И ГУАМ

Термінологічна неоднозначність розуміння поняття “потреба” призвела до появи великої кількості класифікацій потреб, що характеризують мотиваційний базис поведінки індивіда в різних площинах (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація потреб у роботах закордонних і вітчизняних авторів

№	АВТОР, ДЖЕРЕЛО	КЛАСИФІКАЦІЙНИЙ КРИТЕРІЙ ЧИ ОЗНАКА	СУТНІСТЬ
1.	К. Альдерфер [26, с. 152]	Існування	Фізіологічні потреби
		Спілкування з іншими	Соціальні потреби
		Ріст і розвиток	Потреби в самореалізації, у повазі
2.	Д. Мак-Клеланд [28, с. 236]	Успіх	Прагнення людини досягати поставлених цілей більш ефективно, ніж колись
		Влада	Прагнення впливати на поведінку людей, впливати на них, брати на себе відповідальність за їхні дії
		Причетність	Реалізується через пошук і встановлення добрих відносин з оточуючими, одержання від них підтримки
3.	А. Маслоу [27, с. 114]	Фізіологічні	Потреби людини в їжі, воді, сні, теплі, сексі, житлі
		Захищеності й безпеки	Потреба в забезпеченні захисту від фізичних і психологічних небезпек з боку навколишнього середовища й упевненість, що ці потреби будуть задоволені в майбутньому
		Соціальні	У зв'язках з людьми, у любові, у підтримці з боку оточуючих, визнанні заслуг людини, приналежності її до тієї або іншої спільності
		Повага й визнання	Потреба бути шанованим іншими й мати впевненість у собі
		Самовираження	Потреба працювати в міру своїх можливостей
		Знання	Потреба пізнати більше
		Естетичні	Потреба одержати задоволення від спостереження гарних речей
4.	Л. Портер [30, с. 35]	Безпека	Аналогічно потребам А. Маслоу
		Соціальні	
		Повага	
		Автономія	
		Самореалізація	
5.	Г. Мюррей [29, с. 38]	Психогенні потреби	Агресія, домінування, досягнення, захист, гра, незалежність, пізнання, придбання, секс, приниження, повага й ін.
6.	Е. Фромм [22, с. 256]	Соціальні потреби	Людські зв'язки, самоствердження, прихильність, самосвідомість, потреба в системі орієнтації й об'єкті поклоніння
7.	Пітер Р. Діксон [5, с. 284]	Фізіологічні	Здоров'я, фізична форма, краса, продовження роду, секс, безпека, спрага, голод, пересування, сон
		Емоційні	Любов, дружба, задоволення, гумор, агресія, влада
		Інтелектуальні	Цікавість, вирішення проблем, освіта, контроль, творчість, істина
		Духовні	Умиротворення, філософія, патріотизм, ритуал, комплекс провини
8.	А. М. Колот [8, с. 6]	За природою	Первинні (фізіологічні або генетичні); Вторинні (психологічні, усвідомлені досвідом)

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА И ГУАМ

№	АВТОР, ДЖЕРЕЛО	КЛАСИФІКАЦІЙНИЙ КРИТЕРІЙ ЧИ ОЗНАКА	СУТНІСТЬ
		За суб'єктом прояву	Особисті, групові, колективні, суспільні
		За кількісною визначеністю й можливостям задоволення	Абсолютні, дійсні, платоспроможні, задоволені
		За характером й причинами виникнення	Матеріальні, трудові, статусні
9.	В.П.Сладкевич [14, с. 20]	За природою	Первинні, вторинні
		За походженням	Природні, культурні
		За ступенем важливості для людини	Домінуючі, другорядні
		За ступенем усвідомлення людиною	Усвідомлені, неусвідомлені
		Стосовно внутрішньої або зовнішньої сфери розвитку	Індивідуальні, соціальні, змішані (індивідуально-соціальні)
		За характером предмета	Матеріальні, духовні
	А. М. Леонт'єв [10, с. 21]	За природою	Первинні, вторинні
		За необхідністю й залежністю організму від об'єкта	Предметні, функціональні
		За характером предмета	Матеріальні, духовні, соціальні
10.	В. П. Сімонов [15, с. 42]	За характером предмета	Вітальні, ідеальні, соціальні
		Відповідно до задоволення предметних потреб	Потреба в озброєності, Потреба в подоланні перешкоди
11.	В. В. Петров [14, с. 85]	За походженням	Природні, культурні
		За характером предмета	Матеріальні, духовні
12.	В. Р. Веснін [23, с. 356]	За природою	Первинні, вторинні
		За походженням	Природні, соціальні, уроджені, Придбані
		За характером предмета	Матеріальні, нематеріальні
13.	А. М. Романів [16, с. 86]	Абсолютні	Потреба в їжі, одязі, духовному розвитку, інформації
		Відносні	Дійсні, платоспроможні
14.	В.М. Гриньова [4, с.6]	За походженням	Первинні, Вторинні: (матеріальні, Духовні, соціальні)
		За ступенем важливості для людини	Домінуючі, другорядні
		За ступенем усвідомлення людиною	Усвідомлені, неусвідомлені
		За кількісною визначеністю й можливістю задоволення	Абсолютні, дійсні, платоспроможні, Задоволені
		За суб'єктивними проявами	Потреби суспільства, потреби населення (колективні, особисті)
15.	Н. Мазур [12, с. 130]	Стохастичні	Випадкові, які не регулюються суб'єктом управління (роботодавцем, менеджером)
		Цілеспрямовані	Прямого впливу суб'єкта управління, детерміновані
16.	Авторське доповнення	За часом виникнення	Реактивні, інактивні, проактивні, інтерактивні
		За якісною структурою	Результативні, ефективні, антиципативні
		За ступенем сформульованості	Сформульовані, не сформульовані

Враховуючи, що трудову поведінку в кожному конкретному випадку обумовлює індивідуальний комплекс взаємопов'язаних та виражених різною мірою потреб, для досягнення цілей дослідження можуть бути використані лише ті критеріальні ознаки, які відповідають основним принципам наукового дослідження, а саме: дозволяють побудувати строго визначену ієрархію потреб (тобто, припускають можливість кількісного вимірювання ступеня актуальності потреби та порівняння з іншими); визнання її вірогідності й справедливості в різних аспектах трудової поведінки і суспільного життя працівника (економічному, управлінському, соціально-психологічному тощо); простота й однозначність для проведення експертного оцінювання (наявність інструментарію та однозначних процедур обробки отриманих даних).

Таким чином, потреби слід визначати, як динамічний комплекс ціннісних невідповідностей між бажаними й реальними відчуттями індивіда, що обумовлює прагнення до досягнення певного результату й забезпечення нормальних умов для життєдіяльності й розвитку. Потреби визначають напрямок діяльності індивіда, координують його поведінку, мислення й почуття. Незважаючи на велику різноманітність потреб, можна зазначити їх загальні властивості: вони завжди спрямовані на щось конкретне; вони періодично виникають знову, тобто носять циклічний характер; більшість своїх потреб людина задовольняє тільки за допомогою певних предметів.

В наступних дослідженнях автори планують сконцентрувати увагу на розробці системи діагностики актуальних потреб, яка б забезпечувала динамічний аналіз наявних цінностей інноваційно-активного персоналу з метою постійного підвищення якості та продуктивності процесів створення цінності на підприємстві.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Абрамов Н. Словарь русских синонимов и сходных по смыслу выражений. – М.: Русские словари, 1999. – 432 с.
2. Вилюнас В. К. Психологические механизмы мотивации человека / В. К. Вилюнас. – М.: Изд. МГУ, 1990. – 288 с.
3. Владимирова Л.П. Экономика труда. 2-е изд. перераб. и доп. – М.: ИД «Дашков и К», 2002. – 300 с.
4. Гриньова В. М. Проблеми мотивації праці персоналу підприємства: монографія / В. М. Гриньова, І. А. Грузіна. – Харків: ВД «ІНЖЕК», 2007. – 184 с.
5. Диксон П.Р. Управление маркетингом / Пер. с англ. – М.: БИНОМ. – 1998. – 556 с.
6. Дмитренко Г.А. Мотивация и оценка персонала. – К.: МАУП, 2002. – 248 с.
7. Доронина М.С. Управление мотивацией: монография / М.С. Доронина, Е.Г. Наумик, О.В. Соловьев. – Харьков: Изд. ХНЭУ, 2006. – 240 с.
8. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы / Е. П. Ильин. – СПб.: Питер, 2006. – 512 с.
9. Колот А. М. Мотивація стимулювання й оцінка персоналу. – К.: КНЕУ, 1998. – 224 с.
10. Маркс К. Сочинения / К. Маркс, Ф. Энгельс // 2-е изд. (Т. 42) – М.: Госполитиздат, 1955. – 454 с.
11. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. – М.: Политиздат, 1975. – 304 с.
12. Мазур Н.О. Гармонізація потреб і стимулів в системі мотивації персоналу // Вісник Українського державного університету водного господарства та природокористування. Економіка. – 2002. – Випуск 5(18). – С. 126-133.
13. Нестерчук В.П. Организация и мотивация труда. – К.: ЕУФМСБ, 1999. – 88 с.
14. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка / РАН Институт русского языка имени В. В. Виноградова. – М.: Азбуковник, 2000. – 944 с.
15. Петров В.В. Теории мотивации. – М.: ИД «Равновесие», 2006. – 248 с.
16. Ромашов О.В. Социология труда. – М.: Гардарики, 2001. – 320 с.
17. Симонов П. В. Мотивированный мозг / П. В. Симонов. – М.: Наука, 1987. – 272 с.
18. Сладкевич В. П. Мотивационный менеджмент: Курс лекций / В. П. Сладкевич. – К.: МАУП, 2001. – 168 с.
19. Советский энциклопедический словарь / Гл. ред. А. М. Прохоров; редкол.: А. А. Гусев и др. – Изд. 4-е. – М.: Советская энциклопедия, 1987. – 1600 с.
20. Уткин Э.А. Основы мотивационного менеджмента. – М.: Издательство ЭКМОС, 2000. – 352 с.
21. Философский энциклопедический словарь. – М.: Советская энциклопедия, 1983. – 840 с.
22. Фромм Э. Иметь или быть? – К.: Ника-Центр, 1998. – 400 с.
23. Червінська Л.П. Мотивація персоналу в менеджменті : стан, проблеми, напрями розвитку. – К.: Правда Ярослави́чів, 1997. – 203 с.

24. Шапиро С.А. Мотивация. – М.: ГроссМедиа, 2008. – 150 с.
25. Этимологический словарь русского языка. – СПб.: ООО «Полиграфсервис», 2005. – 432 с.
26. Alderfer C. P. An empirical test of a new theory of human needs / C. P. Alderfer // *Organizational Behavior and Human Performance*. – 1969. – №4. – P. 142–175.
27. Maslow A. *Motivation and personality* / A. Maslow. – [3rd ed.]. – New York: Harper & Row, 1987. – XII, 293 p.
28. McClelland D. C. *Motives, personality, and society: selected papers* / D. C. McClelland. – New York: Praeger, 1984. – X, 490 p.
29. Murray H. A. *Explorations in personality; a clinical and experimental study of fifty men of college age, by the workers at the Harvard psychological clinic* / H. A. Murray, W. G. Barrett, E. G. Homburger. – New York, London: Oxford University Press, 1938. – 761 p.
30. Porter L. W. *Managerial attitudes and performance* / L. W. Porter, E. E. Lawler. – Homewood, IL: Dorsey Press, 1968. – 256 p.

РЕЗЮМЕ

В статье предложен анализ сущности понятия «потребность» в контексте ценностно-ориентированного подхода, а также обобщена и дополнена классификация потребностей для ее содержательной и функциональной адаптации к управлению процессом создания ценности на предприятии.

Ключевые слова: потребность, ценность, инновация, процесс, аксиология.

РЕЗЮМЕ

В статті запропоновано аналіз сутності поняття «потреба» в контексті ціннісно-орієнтованого підходу, а також узагальнено та доповнено класифікацію потреб для її змістовної та функціональної адаптації до управління процесом створення цінності на підприємстві.

Ключові слова: потреба, цінність, інновація, процес, аксіологія.

SUMMARY

The article presents the analysis of the real meaning "need" in the context value-oriented approach and are summarized and supplemented by the classification needs for its content and functional adaptation of the process of creating value in the enterprise.

Keywords: need, value, innovation, process, axiology.

ЕНЕРГЕТИЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ АКТИВІЗАЦІЇ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ЗВ'ЯЗКІВ

Бексултанов О.В., аспірант ДонНУ

Глобалізаційні та інтеграційні процеси у світовій економіці не обійшли стороною енергетичний сектор, проте проблема однополярності поставок гостро стоїть перед світовим співтовариством. Ця проблема і пояснює бажання країн-імпортерів інвестувати кошти в нові газо-і нафтотранспортні шляхи, в яких роль України, як стратегічного партнера, дуже велика.

Метою дослідження є розробка обґрунтування проблем енергетичної безпеки, як складової системи економічної безпеки України, зокрема, диверсифікації джерел енергопостачання та участі України в видобутку паливно-енергетичних ресурсів за межами країни.

Об'єктом є енергетична складова економічної безпеки та система економічних взаємовідносин на світовому енергетичному ринку.

Предметом дослідження є енергетична безпека, як визначальний чинник економічної незалежності України та економічні механізми, для розробки єдиної стратегії України на світовому енергетичному ринку.

Питання про енергетичну безпеку України носить стратегічний характер для країни. Ця проблема розглядалася широкою групою українських вчених, серед яких, такі як: Д.К. Турченко, С.І. Дорогунцова, М. М. Кулик, Ю.В. Макогон, А. К. Шидловського та інших - так і зарубіжних: Зб.Бжезинський, Б.Грір, Ч.Волф, Г.Кіссінджер, Дж.Кемп, С.Клоссон, Дж.Сорос, Дж.Сакс, Дж.Шер, а також І.Аміров, А.Арбатов, А.Архіпов, І.Баграмян.

За останні кілька років енергетичний сектор в Європі не став безпечнішим. Попередні колективні заходи, а швидше - колективні заклинання з боку Євросоюзу, адресовані головним чином, Росії, нічого не змінили. Це пов'язано в основному як з перериванням постачання нафти і газу Білорусії і України, так і з експансією «Газпрому» на європейські енергетичні ринки.

Всупереч багатогранності енергетичних діалогів в Європі, сьогодні так і не знайдені постійні механізми об'єднання інтересів постачальників, транзитерів і споживачів енергоресурсів. Свій внесок в розробку таких механізмів повинна зробити Україна. При цьому вона не повинна як намагатися отримати односторонні